

планування наукової роботи, на перспективу. І дуже важливо сконцентрувати все зусилля на розв'язання ключових питань наукового пошуку, сформувати інфраструктуру планування та здійснення наукових досліджень.

Висновки... З огляду на сказане, можна зробити висновок, що головна задача вищих навчальних закладів Великої Британії полягає в тому, щоб навчити студентів навичкам наукової роботи, а не покласти на майбутніх фахівців виконання самостійних наукових робіт. Сучасний університет повинен не тільки поєднувати знання та засоби їх передавання та розповсюдження, а й максимально сприяти виробленню та розширенню інтелектуальних і духовних можливостей суспільства. Адже концепція розвитку вищої освіти наголошує: поза науковою діяльністю неможлива підготовка фахівця, формування і розвиток сучасної освіченої особистості.

Література

1. Сергиенко С.А., Прус В.В., Некрасов А.В. Научно-исследовательская работа – повышение уровня подготовки специалистов / С.А. Сергиенко, В.В. Прус, А.В. Некрасов // Вісник КДПУ: Наукові праці КДПУ. – Випуск 2003 (18). – Кременчук: КДПУ, 2003. – С. 7-11.
2. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень / Г.С. Цехмістрова. – Навч. посіб. для студ. вузів. – К.: Слово. – 2003. – 235 с.
3. Решетньова И.И. Исследовательская деятельность студентов в системе непрерывного педагогического образования / И.И. Решетньова // Инновации в образовании. – 2007. – № 8. – с. 42-48.
4. Гордеева Н.А. Роль творческого воображения в научно-исследовательской деятельности студентов / Н.А. Гордеева // Инновации в образовании. – 2007. – № 11. – С. 130-136.
5. Рожицький М. Можливості виконання науково-технічних робіт в рамках міжнародних грантів / М. Рожицький, К. Музика // Новий колегіум. – 2005. – № 4. – С. 18-25.
6. Кінен М. Британський досвід прогностично-аналітичних досліджень та використання їх результатів у практиці реалізації державної політики в науково-технологічній та інноваційній сферах / М. Кінен // Наука та наукознавство. – 2006. – № 3. – С. 49-57.
7. Research Register. Institute of Education. University of London. London, 2008.
8. White J. New Aims for a new National Curriculum// The National Curriculum beyond 2000: the QCA and aims of education.

Анотація

У даній статті автор розглядає теоретичні та методологічні підходи щодо науково-дослідної роботи студентів в системі вищої педагогічної освіти Великої Британії.

Аннотация

В данной статье автор рассматривает теоретические и методологические подходы научно-исследовательской работы студентов в системе высшего педагогического образования Великобритании.

Summary

In this article the main theoretical and methodological approaches of preparing the British students is presented.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, вища педагогічна освіта, теоретичне та методологічне дослідження.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, высшее педагогическое образование, теоретическое и методологическое исследование.

Key words: scientific-research activity, higher pedagogical education, theoretical and methodological research.

Подано до редакції 9.10.2010.

Рекомендовано до друку канд. істор. наук, доц. Балагурою О.В.

УДК 378.016:94(477):291.16

© 2010

Ремньова А.Г.

ВИХОВАННЯ МІЖКОНФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема виховання толерантності є особливо актуальною в сучасному українському суспільстві, характерними ознаками якого є політичний плюралізм і релігійне розмаїття. З одного боку, полікультурність, суспільно-політична, релігійна диференціація суспільства є проявом його демократичності, практичним виявом свободи, а з іншого – часто породжує напруженість та конфронтацію в релігійній сфері. Хоча в незалежній Україні характер суспільного життя, а також освіти, науки, культури є світським, суперечності в позиціях щодо віри і релігії знаходять своє відображення в суспільному житті. Адже відомо, що мораль, культура, мистецтво в значній мірі базуються на релігії, релігійних образах та значеннях [2, с. 60]. Саме тому характер міжконфесійних стосунків (як між окремими конфесіями, так і між особистостями, які є представниками різних релігійних світобачень або атеїстів) має великий вплив на суспільне життя в нашій державі. Для того, щоб запобігти виникненню соціальної напруги та попередити конфронтаційні

процеси в міжконфесійних стосунках, необхідно використовувати ефективні виховні засоби та можливості сфери освіти, одним з ціннісних пріоритетів якої може стати виховання толерантності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Відомі вітчизняні та зарубіжні вчені О.Асмолов, В.Тишков, І.Бех, С.Біблер, Р.Безпальча, В.Іщенко, В.Лекторський, М.Уолцер досліджували теоретичні основи і педагогічні принципи виховання толерантності. В останні 10-15 років проблеми виховання школярів та молоді на засадах толерантності розглядали у своїх працях Л.Бернадська, Т.Білоус, О.Безкоровайна, О.Грива, Л.Завірюха, О.Матієнко, П.Степанов, Ю.Тодорцева. Але в сучасній українській педагогічній науці ще недостатньо матеріалів з розробки проблем толерантної педагогіки і практичних напрацювань з виховання толерантності школярів та майбутніх вчителів.

Формулювання цілей статті... Мета цієї статті полягає у тому, щоб визначити основні ознаки міжконфесійної толерантності сучасного вчителя історії, як носія гуманістичних цінностей, та дослідити механізми її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження... Виникнення і розвиток ідей толерантності в першу чергу пов'язані з вирішенням релігійних проблем, хоча сьогодні використовують цей термін в досить різних сферах: медичній, політичній, педагогічній, психологічній та інших. Першими до питань терпимості та толерантності зверталися ще античні філософи, які вбачали у толерантності повагу до людської гідності. Вони усвідомлювали, що поява різноманітних релігій породжує необхідність терпимого ставлення до представників інших релігій. Але найбільш відомими захисниками ідей віротерпимості стали гуманісти, освітні діячі епохи Відродження і Реформації Джон Локк та Вольтер.

У "Посланні про толерантність" Джон Локк розцінював релігійну віру, як ставлення людини до Бога та інших людей. Істинна релігія, на думку Локка, регулює життя людини відповідним чином, пробуджує у неї любов, благовоління та милосердя. Ті, хто переслідує інших в ім'я Христа, перекичують його вчення. Джон Локк закликав усі наступні покоління до найвищої релігійної терпимості в усіх і всіляких релігійних справах. Цей заклик потім став гаслом для ліберально-демократичних сил.

Засновник гуманістичної філософії Вольтер у "Трактаті про віротерпимість" розкрив згубні наслідки міжрелігійної ворожнечі на прикладі історії загибелі Жана Каласа і визначив віротерпимість як важливий шлях до збереження миру у світі та основу майбутнього розвитку людства. Таким чином, ці вчені-гуманісти заклали фундамент для подальшого розвитку ідей толерантності, а віротерпимість стала першою формою толерантності.

Термін "толерантність" у сучасному світі набув широкого вжитку завдяки зусиллям ЮНЕСКО та прийнятій у 1995 році "Декларації принципів толерантності", згідно якої толерантність – це "повага, сприйняття і розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості... Толерантність – це єдність в різноманітті... Толерантність – це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини" [4, с. 9]. Тобто, толерантність – це терпимість до ідей, вірувань, переконань, традицій, звичаїв, способу життя інших людей. Але разом з тим, толерантність не передбачає терпимого ставлення до дій, що наносять шкоду правам і свободам людей, моральному клімату суспільства.

Релігійна або міжконфесійна толерантність передбачає дотримання принципу рівноправ'я усіх релігій і світоглядних переконань, а також повагу до представників різних конфесій або атеїстів. При цьому є зрозумілим, що захист власного вибору світоглядного самовизначення вимагає поваги до вибору інших. Звісно, релігійна толерантність теж має межі, адже не можна бути толерантним до виявів фанатизму або аморальності. На жаль, в Україні ще залишаються випадки міжконфесійних конфліктів та протистоянь, релігійної нетерпимості, дискримінації громадян з огляду на їх релігійні переконання, зустрічаються прояви антисемітизму, ксенофобії, поширення друкованих та електронних матеріалів, спрямованих на розпалювання міжрелігійної та міжнаціональної ворожнечі.

Розглядаючи проблему толерантності у релігійній сфері, слід зауважити, що найбільше значення має міжконфесійний діалог, як найбільш адекватна форма стосунків між прибічниками різних віросповідань для досягнення згоди між ними. При цьому існують різні рівні та аспекти відносин у релігійній сфері: між представниками різних віросповідань; між культурно-конфесійними спільнотами, що склалися на основі різних релігійних традицій; між спільнотами, що належать одній релігії. Також слід врахувати, що релігії, навіть якщо вони виникли як світові та універсальні (християнство, іслам, буддизм), у процесі свого історичного розвитку міцно пов'язані з культурним і соціальним досвідом певних народів. Тому конфлікти та протиріччя, які виникають між представниками різних релігій, мають більш глибоке культурно-історичне підґрунтя. Але це не означає, що пошуки компромісу та діалог між ними є неможливим або приводить до релігійно-світоглядної еклектики чи релігійної байдужості. Існує інший підхід, коли віруюча людина – щирий прибічник своєї віри, цінує і поважає таку ж щиру відданість своїй вірі іновірця. Саме такий підхід є необхідним для досягнення міжконфесійної толерантності.

В умовах нової демократичної держави надзвичайно важливою професійною якістю педагога є толерантність, яка характеризується здатністю сприймати без агресії інші судження, інший спосіб життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості суб'єктів освітнього і соціокультурного простору шляхом встановлення з ними відносин довіри, співпраці, компромісу, радості, товарищескості, емпатії та психологічного комфорту. Формування толерантності вчителя пов'язано з розумінням людини та людяності, з усвідомленням і появою певних установок: установка на незалежність, автономність індивіда, його особисту відповідальність за свої переконання та вчинки, неприпустимість силового нав'язування будь-яких ідей, якими б позитивними і корисними вони не були. Толерантність передбачає також розуміння відносності багатьох наших переконань та суджень, усвідомлення неможливості їхнього універсального обґрунтування.

Основними критеріями толерантної особистості педагога є: соціальна активність; дивергентність поведінки – здатність нестандартно вирішувати звичайні проблеми; мобільність поведінки – здібність до швидкої зміни стратегії або тактики в освітньо-виховному процесі з урахуванням обставин; емпатія – адекватне уявлення про те, що відбувається у внутрішньому світі іншої людини; стійкість особи – сформованість соціально-етичних мотивів поведінки вчителя в процесі взаємодії з учнями, колегами і батьками.

Структуру толерантності вчителя можна представити у вигляді взаємодії трьох відповідних компонентів: концептуально-ціннісного, особистісно-мотиваційного і діяльнісно-поведінкового. Концептуально-ціннісний компонент толерантності вчителя виявляється через систему принципів організації педагогічного процесу, серед яких домінують такі: пріоритет гуманістичних цінностей; визнання самотності і унікальності кожної людини; віра в невичерпні можливості і здібності особистості; повага до людської гідності; орієнтація на діалектичний зв'язок розвитку і саморозвитку особистості; терпимість до думок і поведінки інших людей; зорієнтованість на партнерство і співробітництво.

Особистісно-мотиваційний компонент толерантності вчителя виявляється через характер його емоційного ставлення до учасників педагогічної взаємодії, а саме: доброзичливість, ввічливість, щирість, терпимість, стриманість, милосердність, емпатійність, справедливість.

Діяльнісно-поведінковий компонент толерантності вчителя виявляється через систему способів його педагогічних дій щодо організації, контролю й оцінки якості діяльності учасників навчально-виховного процесу, серед яких: сприймання особистості партнера таким, яким він є; прийняття та розуміння індивідуальності іншої людини; вміння володіти собою і йти на компроміс; уміння безконфліктно вирішувати проблемні педагогічні ситуації [6, с. 6].

Міжконфесійна толерантність вчителя передбачає виважене ставлення до учнів – віруючих (представників різних релігій) або атеїстів, вміння поважати їхні релігійні почуття або світоглядні позиції та застерігати інших учнів від критики незрозумілих для них релігійних звичаїв чи традицій.

Особлива роль у вихованні релігійної толерантності належить вчителю історії, адже саме він знайомить учнів з появою перших релігійних вірувань людини, з виникненням і розвитком основних релігій світу, пояснює суть релігійних вірувань різних народів у різні епохи. Від позиції вчителя історії, його правильного виваженого підходу до викладання тем, пов'язаних з релігією, залежить моральний клімат в учнівському колективі, а також наскільки толерантними будуть його вихованці.

Майбутній вчитель історії має усвідомлювати, що релігія протягом тисячоліть відігравала важливу роль в житті суспільства і кожної окремої особи, яка досить часто у своїх вчинках керувалася в першу чергу релігійними мотивами. Саму сутність і хід історії важко усвідомити, якщо не зважати на той факт, що люди постійно були керовані релігійними значеннями: життя і смерть перших християн, історія мучеників, життя праведників; мотиви хрестових походів, релігійних воєн і т.д. [1, с. 91]. В сучасному суспільстві теж існує багато людей, для яких їхня віра має дуже велике значення.

Саме тому виховання толерантності майбутніх вчителів історії слід починати з глибокого і осмисленого вивчення тем, пов'язаних з релігійним життям. Толерантність може виявляти лише та людина, яка має відповідні знання щодо сутності різноманітних релігійних вірувань, значення церковних традицій та обрядів для віруючої людини, філософських та психологічних причин появи віри людини у божественні сили. Необхідно також ознайомити майбутніх вчителів історії з прикладами і причинами виникнення міжконфесійної ворожнечі та релігійних війн, з історією виникнення і розвитку ідей толерантності. Адже історія має безліч прикладів, коли непримиренність у релігійних поглядах приводила до озлоблення та кровопролиття (Варфоломіївська ніч, іконоборство, хрестові походи), але водночас в історії існують приклади мирного вирішення міжконфесійних проблем (Міланський едикт 313 року, що дарував християнам і всім іншим свободу віросповідання; Нантський едикт 1598 року, який припиняв тридцятирічний період релігійних війн у Франції і надавав протестантам-гугенотам віросповідні права).

Слід зважати на те, що протягом багатьох віків для жителів, які проживали на території сучасної України, вирішальну роль відігравало християнство. Християнські традиції визначали для наших співвітчизників більшість основних життєвих позицій: роль сім'ї, ставлення до дітей, до батьків, до праці, до інших людей, співвідношення

внутрішнього і зовнішнього світу людини, ієрархію цінностей людини. Так, за часів Російської імперії кожен громадянин був зобов'язаний брати участь в житті Церкви. Відповідно, церковному і релігійному впливам приписувалася значна роль.

Ситуація різко змінилася на початку XX століття після створення радянської держави. Ставлення до релігії та Церкви стало негативним, а у державі насаджувалася нова ідеологія – атеїзм. Влада захищала своїх громадян від будь-якого релігійного впливу і навіть перешкождала вияву зацікавленості у цій сфері. Курс на подолання релігії був складовою будівництва комуністичного суспільства і формування „нової людини” – будівника комунізму. Наприкінці XX століття падіння радянської влади і демократизація суспільства привели до зростання зацікавленості релігійним життям. Одночасно з цим виникли проблеми у релігійній сфері, які ускладнили ситуацію у сучасному українському суспільстві: протиріччя між світським характером суспільства і постійною необхідністю, яку зустрічає особистість, вирішуючи питання релігійного характеру; протиріччя між світським характером освіти і необхідністю мати власні переконання морально-релігійного характеру за умов діяльності в Україні великої кількості релігійних організацій; дезадаптація молоді в умовах релігійного розмаїття та конфліктів на етно-конфесійній основі [3, с. 35]

Особливості ставлення до релігії в сучасному суспільстві обумовлені також культурно-історичними чинниками: з одного боку, сучасні покоління сформувалися в умовах атеїзму і атеїстичного виховання, з іншого – роль релігії і церкви в сучасному суспільстві зростає. Поряд з цим, Україна за своїм геополітичним становищем знаходиться на перехресті світових культур і в ній проживають представники практично всіх релігій світу. Тому вчителю слід пам'ятати, що у класному колективі можуть бути представники не тільки різних національностей, але й різних релігійних вірувань. Це необхідно якомога раніше з'ясувати та враховувати під час спілкування з учнями, як на уроках, так і в позаурочній діяльності.

Слід пам'ятати, що для людини важлива не тільки загальна картина релігійності або безрелігійності суспільства, але перш за все, його власна позиція у ставленні до релігії та віри. Існує різний ступінь віри, релігійності і церковності: від “чи вірите ви у що-небудь-кого-небудь” – до – церковного способу життя. Вчитель має знати, які існують позиції людини стосовно релігії: атеїст – той, хто заперечує існування Бога; безрелігійний – той, хто не потребує зв'язку з Богом; віруючий – людина, віруюча в Бога, в надприродні сили; релігійний – той, хто дотримується певної релігії; церковний – людина, що веде церковний спосіб життя та підкоряється Статуту Церкви [1, с. 87].

Отже для того, щоб виховати міжконфесійну толерантність у своїх вихованців, вчителю історії слід пам'ятати, що необхідно використовувати індивідуальний підхід до учнів, адже у класному колективі можуть бути як представники різних релігій, так і атеїсти, або навіть релігійні фанатики. Тому знайомлячись з учнівським колективом, слід звернути увагу не тільки на психологічні, фізичні особливості та розумові здібності школярів, але й на їх ставлення до релігії. Враховуючи ці знання про вихованців можна уникнути багатьох конфліктів чи непорозумінь.

Виховання толерантної особистості учня підвладне лише педагогові з високим інноваційним потенціалом, що визначається як сукупність соціокультурних та творчих характеристик особистості, яка виявляє готовність удосконалювати педагогічну діяльність. До інноваційного потенціалу педагога також входить бажання та можливість розвивати свої інтереси та уявлення, шукати власні нетрадиційні шляхи розв'язання проблем, які виникають, сприймати і творчо втілювати нестандартні підходи у навчанні та вихованні. Майбутньому педагогові необхідно мати наступні характеристики: відкритість особистості до нового, що базується на толерантності та гнучкості мислення; культурно-естетичну розвиненість та досвідченість, що передбачає інтелектуальний та емоційний розвиток і високий рівень грамотності педагога; творчу здатність генерувати нові ідеї, проектувати та моделювати їх у практичних формах, у конкретній діяльності [5].

Майбутній вчитель історії має знати, що найбільш ефективними методами у вихованні толерантності на уроках історії є інтерактивні методи (метод проєктів, рольові ігри, дискусії, дебати тощо). Зокрема, рольові ігри при вивченні тем, пов'язаних з релігіями, допоможуть учням вивчати їх скрізь призму окремої особистості, розглядати кожну релігію з різних позицій і в результаті усвідомлювати цінність кожної точки зору та формувати міжконфесійну толерантність. Наприклад, вивчення теми “Арабський халіфат. Виникнення ісламу” (Історія середніх віків. 7-й клас) можна організувати у вигляді рольової гри “Закони для Хрисламоленда”, під час якої вчитель пропонує учням обрати роль мусульман чи християн і створити разом спільні правила проживання в уявній країні Хрисламоленд. Під час обговорення проблем багатоконфесійної держави, учні починають усвідомлювати необхідність мирного співіснування людей різних релігій і самостійно знаходять варіанти вирішення цих проблем.

Вчителю історії слід пам'ятати, що найкращою формою практичної реалізації принципів толерантності у сфері міжконфесійних відносин є діалог конфронтуючих суб'єктів. Педагог має навчити учнів вмінню вести розумний діалог на засадах взаємоповаги, співпраці, у пошуку спільних конструктивних рішень. Звісно, слід пам'ятати, що досягнення компромісу у вирішенні міжконфесійних проблем неможливе без певних поступок чи

відмови від окремих релігійних установок, які викликають непорозуміння, але без цього конструктивний діалог неможливий. Толерантність не обіцяє вирішення всіх проблем та міжконфесійних суперечностей, але вона є важливою пересторогою на шляху поширення нетерпимості і насилля.

Висновки... Толерантність сучасного вчителя історії є необхідною складовою педагогічної культури і пов'язана з усвідомленням того, що світ кожної людини є такою ж цінністю, як і світ природи. Несприйняття цінностей інших, в тому числі і релігійних, приводить до конфліктів, непорозумінь та воєн. Тому виховання толерантності є однією з важливих умов існування демократичного суспільства. Виховання міжконфесійної толерантності майбутнього вчителя історії залежить від інформованості та глибоких знань у релігійній сфері, сформованості у майбутнього педагога толерантності як особистісної якості. Разом з тим проблема пошуку ефективних методів і прийомів у вихованні толерантної особистості має ще багато нерозкритих аспектів і потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Література

1. Грива О. А. Вплив релігійного чинника на соціальне становлення особистості в полікультурному середовищі / О.А.Грива / Мультиверсум. Філософський альманах. – 2009. – Вип. 79. – С.86-95.
2. Грива О.А. Проблема толерантності в сучасних міжконфесійних відносинах / О.А.Грива / Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету. Матеріали доповідей звітної-наукової конференції викладачів університету. : НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Київ, 2009. – С.59-61.
3. Грива О.А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища: [Монографія] / Грива Ольга Анатоліївна. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2005. – 228 с.
4. Декларація принципів толерантності / [Проголошена та підписана 16 листопада 1995 р.]. – Париж: ООН, 1996. – 16 с.
5. Матієнко О. Виховання толерантності починається з учителя / Олена Матієнко / Рідна школа. – 2005. – №6. – С.29-32.
6. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: Методичні рекомендації / Ю.В.Тодоровцева. – Одеса: ПНЦАПНУ, 2004. – 90 с.

Анотація

У статті розглянуті питання, пов'язані з особливостями та механізмами формування міжконфесійної толерантності майбутнього вчителя історії, як носія гуманістичних цінностей. Особлива увага приділяється толерантності, як особистісній якості та ознакам міжконфесійної толерантності.

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы, связанные с особенностями и механизмами формирования межконфессиональной толерантности будущего учителя истории, как носителя гуманистических ценностей. Особое внимание уделяется толерантности как личностному качеству и признакам межконфессиональной толерантности.

Summary

The article examines questions about peculiarities and mechanisms of forming between confessions tolerance of future teacher of history as a bearer of humanism values. The special attention is spared to tolerance as personality quality and signs of between confessions tolerance.

Ключові слова: толерантність, міжконфесійна толерантність, вчитель історії, релігія, вихованці.

Ключевые слова: толерантность, межконфессиональная толерантность, учитель истории, религия, воспитанники.

Key words: tolerance, between confessions tolerance, teacher of history, religion, pupils.

Подано до редакції 02.07.2010.

Рекомендовано до друку докт. філос. наук, доц. Гривою О.А.

УДК 378.637.016:78.03 (477)

© 2010

Черкасов В.Ф.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі у системі вищої освіти України відбуваються докорінні зміни. В умовах модернізації музично-педагогічної галузі на засадах Болонського процесу гостро постає проблема вивчення історико-педагогічних аспектів становлення музичного виховання і мистецької освіти. Узагальнення історичного досвіду, попередніх надбань уможливорює повноцінне входження України в світовий освітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з проблеми становлення музичного виховання і мистецької освіти в Україні